

Helemaal gratis

In elk nummer van het *Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde* wordt een breed scala aan tandheelkundige onderzoeken gepresenteerd. Het NTvT hanteert een traditionele vorm van publiceren. Een onafhankelijke redactie bepaalt welke artikelen geschikt zijn voor publicatie, waarna de uitgever de papieren en elektronische distributie van het tijdschrift verzorgt. U betaalt als lezer voor de kosten van het publiceren van de artikelen. Gewoonlijk via een abonnement, en in zeldzame gevallen door het aanschaffen van een nummer in de losse verkoop. Deze vorm van publiceren wordt door veel wetenschappelijke tijdschriften gehanteerd. In dit systeem zijn artikelen in principe alleen toegankelijk voor abonnees. Naast de papieren editie verschijnt van veel tijdschriften ook een elektronische versie. Dit is ook voor het NTvT het geval. Door in te loggen op de website kunnen abonnees overal artikelen lezen. Niet-abonnees kunnen slechts gedeelten van recente artikelen lezen. Oudere artikelen zijn wel voor iedereen beschikbaar.

Staatssecretaris Sander Dekker van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelde in 2013 in een brief

aan de Tweede Kamer dat het zijn uitgangspunt is dat resultaten van publiek en publiek/privaat gefinancierd onderzoek altijd vrij beschikbaar moeten zijn, en publicaties over dat onderzoek dus voor iedereen gratis en overal toegankelijk moeten zijn. Ook de Europese Commissie vindt openbare toegankelijkheid van publicaties van groot belang, en eist dit van onderzoekers die subsidie ontvangen uit het programma Horizon 2020. Dergelijke openbare toegang tot publicaties wordt aangeduid met de term 'open access'.

Bij open access kunnen verschillen vormen worden onderscheiden. Bij de zogenaamde 'golden road' betalen de auteurs van de artikelen voor de kosten van publicatie, waarna de uitgever het gehele tijdschrift gratis online beschikbaar maakt. In deze vorm vervallen de abonnementskosten voor de lezers geheel, en verschuiven de kosten dus naar de onderzoekers. Bij een andere vorm van open access, de 'green road', publiceert de onderzoeker een artikel op de klassieke wijze in een tijdschrift. Daarnaast wordt het artikel in een gratis toegankelijk elektronisch archief geplaatst ('repository'). Bij de 'green road' hanteert de uitgeverij een embargoperiode voordat het artikel via dit elektronisch archief voor iedereen beschikbaar wordt gesteld. Vaak duurt deze embargoperiode 1 jaar. Gedurende die periode is het artikel alleen via betaling (met andere woorden, voor abonnees) toegankelijk. In deze vorm is het dus nog wel interessant om een abonnement op een tijdschrift af te sluiten, omdat men hierdoor veel eerder over de informatie kan beschikken. Tot slot bieden sommige traditionele tijdschriften auteurs ook de mogelijkheid om tegen betaling hun artikel als open access beschikbaar te stellen. Het betreffende het artikel is dan direct na verschijnen gratis online toegankelijk, maar de overige bijdragen in het tijdschrift niet. Het streven van staatssecretaris Dekker is om in 2024 alle publicaties van Nederlandse onderzoekers als 'golden road' te laten verschijnen.

Voorstanders stellen dat open access de verspreiding van kennis bevordert. Ook zou het helpen met het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, omdat veel mensen die buiten de universiteit werkzaam zijn hierdoor ook vrije toegang tot publicaties krijgen. Hierbij valt te denken aan leerkrachten, medewerkers in de gezondheidszorg en hun patiënten, en het midden- en kleinbedrijf. De mogelijke nadelen van invoering zijn minder belicht. Zo bedragen de kosten voor 1 open access publicatie vaak tussen € 1.000,- en € 2.000,-. Deze kosten moeten, zoals hierboven beschreven, worden opgebracht door de auteur(s). Dit betekent een aanslag op het budget van een promotieonderzoek van € 5.000,- tot € 10.000,-. U kunt zelf uitrekenen wat de kosten zijn om de jaarlijkse Nederlandse wetenschappelijke productie van ongeveer 33.000 artikelen open access te publiceren. Daarnaast zullen bladen met een hoge impactfactor naar alle waarschijnlijkheid de prijzen voor publicatie gaan bepalen.

De afgelopen jaren hebben talloze nieuwe wetenschappelijke tijdschriften het licht gezien. Vrijwel wekelijks ontvang ik van hen verzoeken om een manuscripten over mijn onderzoek aan te bieden. In kleine lettertjes onderaan staat dat ik daarvoor slechts \$ 800,- hoeft te betalen. Kortom, deze online open access-tijdschriften werken volgens de 'golden road'. Aangezien de auteurs toch wel betalen, kunnen deze uitgevers er belang bij hebben om zoveel mogelijk artikelen te accepteren voor online publicatie. Hierdoor kan de onafhankelijkheid van redacties en het review-proces worden aangetast en lijkt het risico aannemelijk dat ook kwalitatief twijfelachtige onderzoeken een plaats krijgen. Misschien is het een geruststellende gedachte dat dankzij uw abonnement op het NTvT een onafhankelijk redactie kan beslissen of artikelen geschikt zijn voor publicatie. Terwijl daarnaast bij het NTvT al sinds jaar en dag sprake is van green open access.